

Domnievame sa, že je možné plne súhlasiť s formuláciou D. Hajka, ktorý v závere referátu konštatuje: „Všetky hlavné tézy, ktoré rozpracovali slovenskí marxistickí teoretici, ideológovia a filozofi v dvadsiatych a tridsiatych rokoch v časopise DAV ovplyvnili vývin pokrokového filozofického myslenia na Slovensku, pokrokovej vedy a kultúry.“ Dielo davistov sa tak výrazne zaradilo do pokrokového prúdu marxisticko-leninského filozofického myslenia na Slovensku. Po ukončení hlavného referátu sa v pléne rozprúdila diskusia, na ktorej participovali i prítomní zakladatelia DAVu A. Siracky a D. Okáli a svojim vystúpením pomohli doplniť účastníkom sympózia celkov, obraz o práci, ale i životu davistov.

S koreferátmi ďalej na sympóziu vystúpili člen korešp. SAV J. Bodnár *Filozofická činnosť L. Szántóa v DAVE*, PhDr. Š. Šmatlák, DrSc. *Davisti a rozvoj socialistickej kultúry*, PhDr. J. Kamenec, CSc. *DAV v histórii, história v DAVE* a Doc. PhDr. V. Plevzová, CSc. *K filozofickým východiskám činnosti davistov*.

Karol Kollár

KAUZALITA A SÚČASNÉ VEDY

1.—2. 11. 1984 usporiadal Ústav filozofie a sociológie SAV v spolupráci s Ústavom pre filozofiu a sociológiu ČSAV, Komisiou pre filozoficko-metodické semináre SAV a Stálym seminárom k filozoficko-metodologickým otázkam prírodných vied ČSAV, v Dome vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach interdisciplinárny seminár *Kauzalita z hľadiska filozofie a súčasných prírodných vied*.

Cieľom seminára bolo hlbšie a všestrannejšie rozanalyzovať dialekticko-materialistickú koncepciu kauzality ako aj jej špecifickosť v niektorých vedných disciplínach.

Seminár otvoril člen korešpondent SAV J. Bodnár, vedúci vedecký pracovník ÚFS SAV. Vo svojom vystúpení vyzdvihol potrebu a funkčnosť interdisciplinárnych podujatí, ktoré sa v oblasti riešenia filozoficko-metodologických problémov prírodných a spoločenských vied stali už tradíciou.

Základ seminára tvorilo päť nosných referátov, ktoré postihovali kategóriu kauzality v jednotlivých vedných oblastiach.

Referát *Dialektickomaterialistická koncepcia kauzality* (PhDr. J. Dubnička, CSc. — ÚFS SAV) analyzoval súčasnú úroveň rozpracovania kategórie kauzality v marxisticko-leninskej filozofii. Išlo predovšetkým o nastolenie tých problémov, ktoré sú v súčasnom období v centre pozornosti filozofov a ktoré aj medzi marxistami nenachádzajú zatiaľ jednoznačné riešenie-dynamicky tvoriaci charakter kauzality, kauzalita a postupnosť stavov, časová štruktúra kauzálneho vzťahu, vzťah kategórie kauzality k iným kategóriám materialistickej dialektiky, problémy dialektického protirečenia v kauzálnom vzťahu, dialektika príčiny a účinku atď. Referent formuloval množstvo otvorených problémov, ktoré bude potrebné v ďalšom období hlbšie rozpracovať v spolupráci filozofie a špeciálnych vied.

Referát *K problémom kauzality v súčasnej fyzike* (RNDr. A. Šurda, CSc. — FÚ CEFV SAV) sa zaoberal fyzikálnou oblasťou. V tomto referáte sa analyzovala špecifickosť kauzality v súčasných fyzikálnych teóriách, predovšet-

kým v kvantovej fyzike, ktorá je interpretovaná ako lokálna a príčinná teória. Rozoberali sa problémy nesymetrie pohybu elementárnych častíc v čase, nesymetria príčiny a účinku vo fyzikálnych teóriách, a to ako na úrovni mikrosvetu, tak aj na úrovni megasvetu.

Referát *Princíp kauzality v súčasnej astronómii* (RNDr. A. H a j d u k, CSc. — AÚ SAV) bol venovaný špecifickosti príčinnosti v astronómii. Analyzovali sa v ňom otázky gravitačného zákona, príčiny expanzie vesmíru, niektoré nové pohľady na vývin vesmíru — inflačný vesmír, oscilujúci vesmír, úloha entropického princípu pri poznávaní vesmíru, ako aj problémy súvisiace s tézou o hypotetických vesmíroch.

Referát *Kauzalita a súčasná biológia* (PhDr. J. K a m a r ý t, CSc. — ÚFS ČSAV) bol venovaný špecifickosti príčinnosti v biologických vedách. Analyzovali sa v ňom aktuálne problémy vzťahu systémovej dialektiky a kauzálno-analytických metód v súčasnej biológii, komplexnosť, zložitost' a otvorenost' biologických systémov. Skúmali sa kauzálne mechanizmy v živom organizme, aplikácia kauzálneho vysvetľovania v súčasnej etológii. Autor podal tiež kritický náčrt niektorých mechanistických interpretácií etiológie.

Referát *K problému zákonov v psychológii — od lineárneho determinizmu k psychoregulačnej koncepcii* (čl. kor SAV D. K o v á č, DrSc. — ÚEP SAV) sa zaoberal otázkami formovania zákonov v súčasnej psychológii — asocičné zákony, zákony zmeny postojov, zákonitost' v psychologickej ontogenéze, zákon individuálnych rozdielov. Skúmali sa problémy kauzálneho vysvetľovania psychickej regulácie, ako aj niektoré aspekty tzv. kumulatívnej kauzality.

Po referátoch nasledovali diskúzne vystúpenia, ktoré sa zamerali na problémy uvedených vedných oblastí, a zároveň prehlbovali analýzu jednotlivých aspektov a problémov nastolených v referátoch.

Rozoberali sa niektoré svetonázorové a metodologické problémy kauzality (doc. PhDr. J. C o u f a l, CSc. — kat. MLF FFUK Bratislava), niektoré súvislosti kauzálneho a štatistického vysvetľovania (PhDr. J. Š v i h r a n, CSc. — ÚFS SAV), otázky kauzality vo vývoji vedeckého poznania (PhDr. M. B u r i c a, CSc. — ÚFS SAV), otázky súvisiace s konštrukciou modelov kauzálnych procesov (prof. PhDr. J. L. V e v e r k a, CSc. — ÚML PF B. Bystrica), ako aj niektoré otázky determinácie prírodovedného poznania (PhDr. E. M a g u l o v á, CSc. — ÚFS ČSAV). Z historického pohľadu sa analyzovali niektoré aspekty chápania kauzality u D. Huma a I. Kanta (PhDr. Z. P a r u s n í k o v á, CSc. — ÚFS ČSAV, PhDr. P. K o f á t k o, CSc. — ÚFS ČSAV).

Veľká časť diskúzných vystúpení bola zameraná na špecifickosť kategórie kauzality v prírodných vedách. Skúmal sa pojem fyzikálnej príčinnosti a jeho význam pre filozofiu prírodných vied (prof. J. A. P e t r o v, DrSc. — kat. MLF FFUK Bratislava), problémy nelinearity, kauzality, času a účinnosti (RNDr. J. R a j c h l, CSc. — AÚ ČSAV Ondřejov), kauzalita v hierarchii vzniku vesmírnych objektov (RNDr. V. P a d e v ě t, CSc. — AÚ ČSAV — Ondřejov), kauzalita a štruktúra časopriestoru (doc. RNDr. J. L a n g e r, CSc. — MFF UK Praha), význam pojmu „svetelný kužel“ a jeho úloha v systéme kategórie determinizmu (prof. L. G. D ž a c h a j a, DrSc. — ÚML UK Bratislava), megafyzikálny kauzálny prístup k základným fyzikálnym problémom (doc. PhDr. J. P i n k a v a, CSc. — VŠCHT Praha).

Analyzovala sa úloha kauzálneho princípu pri dialektickom materialistickom vysvetľovaní biológie (čl. kor. V. N o v á k, ÚMB ČSAV Praha), všeobecno-

biologický charakter nových virologických objavov [MUDr. J. S z á n t ó, DrSc. — VÚ SAV], problematika vzťahu kauzálnej a funkcionálnej analýzy v psychológii (PhDr. J. Nosek — ÚFS ČSAV), ako aj problém kauzality v jazyku z hľadiska komunikácie (PhDr. B. Švihranová, CSc. — Ústredný ústav pre vzdelávanie učiteľov — Bratislava).

Seminár jednoznačne ukázal, že kategória kauzality nepatrí len medzi fundamentálne pojmy filozofie, ale aj každej špeciálnovednej disciplíny. Na seminári odznelo veľa podnetov k ďalšiemu rozpracovaniu kategórie kauzality na súčasnej úrovni vedeckého poznania. Zároveň sa ukázal tento seminár i ako optimálna forma, ktorá vytvára široký priestor pre tvorivú diskusiu filozofov a špeciálnych vedcov, pre vzájomnú výmenu informácií pri rozpracovávaní aktuálnych problémov vedeckého poznania.

Ján Dubníčka

INTERDISCIPLINÁRNY SEMINÁR O KRITIKE SÚČASNÝCH BURŽOÁZNYCH METODOLOGICKÝCH KONCEPCIÍ

V súvislosti s ukončením IV. ucelenej etapy výskumu ŠPZV VIII-3/7-3 *Dialektika integráčných procesov v spoločenských vedách* usporiadal Ústav filozofie a sociológie SAV v dňoch 21. — 22. XI. 1984 interdisciplinárny seminár pod názvom *Kritika súčasných buržoáznych metodologických koncepcií v spoločenských vedách*. Účastníkmi semináru boli okrem riešiteľov čiastkovej úlohy a pracovníkov Ústavov filozofie a sociológie SAV a ČSAV poprední odborníci zo spoločenskovedných a pedagogických pracovísk (Katedra sociológie UK, Katedra marxisticko-leninskej filozofie UK, Vojenská politická akadémia KG, oddelenie filozofie Ústavu marxizmu-leninizmu UK, Výskumný ústav kultúry).

Interdisciplinárny seminár otvoril a viedol člen korešpondent SAV Ján Bodnár, DrSc., zodpovedný riešiteľ čiastkovej úlohy ŠPZV.

V úvodnom slove J. Bodnár podal celkový náčrt vývinových tendencií v súčasnej buržoáznej filozofii a ich vplyv na metodologické problémy v oblasti spoločenského bádania. Vzhľadom na výrazný a svetonázorový pluralizmus akcentoval dôraz na systematický prístup ku kritickej analýze buržoáznych metodologických koncepcií v oblasti spoločenských vied. To vyžaduje postup od rozboru všeobecných filozofických, svetonázorových východísk, ktoré tvoria základ jednotlivých teoreticko-metodologických koncepcií, cez všeobecnú problematiku vzťahu teórie a metodológie, až po rozbor konkrétnych postupov v jednotlivých špeciálnych vedách.

Autor úvodného slova upozornil na potrebu venovať osobitnú pozornosť predovšetkým otázkam vzájomnej väzby teórie, metódy a metodológie, tým skôr, že aj na pôde marxisticko-leninskej filozofie sú tieto otázky v štádiu rozpracovania. V tomto smere je osobitne potrebná fundovaná konfrontácia marxistickej zásady jednoty vedeckej teórie a metodológie s permanentnými pokusmi buď nadradovať metódu nad teóriu alebo naopak (indukcionizmus, dedukcionizmus, resp. hypotetizmus).

V rámci kritiky buržoáznych metodologických koncepcií v oblasti spoločenských vied je podľa J. Bodnára potrebné zamerať pozornosť najmä na tzv. postpozitivistické (kritický racionalizmus, neoracionalizmus, historická škola)